

Tadeusz Ślipko

"Depression und Selbstmord : eine kritische Information", Hermann Pohlmeier, München 1971 : [recenzja]

Collectanea Theologica 42/4, 230-231

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czenie praktyczne, bo reakcją na ryczałtowe podkreślanie niezmienności w Kościele bywa najczęściej ryczałtowy relatywizm, nie wyłączający również tego, co w Kościele jest rzeczywiście niezmiennie. Albo pytanie inne: jak w Kościele działają mechanizmy brązownicze, retuszujące historię, tak charakterystyczne wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z wartościującym podejściem do tradycji? Jaki jest stosunek „tradycji wielkiej” w Kościele (oficjalnej liturgii, teologii) do „tradycji małej” (teologii ludowej, spontanicznej paraliturgii itp)? Czy prawda o Niezmiennnej Tradycji nie jest niekiedy narzędziem odhistoryczniania chrześcijaństwa, które przecież z swojej istoty jest historyczne?

Jeśli takie pytania mogły się zrodzić w trakcie studiowania tej książki, znaczy to, że problematyka ogólna i specyficznie teologiczna tradycji może jednak nie są tak zupełnie wieloznaczne i nieścyczne.

O. Jacek Salij OP, Warszawa

Hermann POHLMEIER, *Depression und Selbstmord. Eine kritische Information*, München 1971, Manz Verlag, s. 129.

W krótkim *Słowie wstępnym* autor wyraża wprawdzie pogląd, że „samo-bójstwa nie można pojąć bez związku ze stanem depresji” (s. 5), następnie zaś przedstawia cel, jaki stawia sobie w prezentowanej pracy. Jego zadaniem jest zreferować stan wiedzy na temat tych dwu zjawisk, aby opierając się na jej wynikach nakreślić z kolei wytyczne praktycznego w tym zakresie postępowania. Przy okazji zaznacza, że nie leży w jego zamiarach zajmować, a tym bardziej bronić jakiegoś określonego stanowiska. Chodzi mu raczej o to, aby dostarczyć rzeczowej i krytycznie naświetlonej informacji na temat poglądów panujących na interesującym go odcinku badań.

Chociaż terminy „depresja” i „samobójstwo” są w częstym użyciu, ich sens naukowy nie jest oczywisty. Świadomość tego faktu skłania autora do poświęcenia całego I-go rozdziału na odpowiednie wyjaśnienia. Wyszczególnia więc cztery formy depresji: stany maniako-depresyjne (*manisch-depressive Erkrankung*), depresję endogenną (*endogene Depression*), nerwice i zaburzenia typu reaktywnego (*reaktive Verstimmung*) oraz nerwice depresyjne (*depressive Neurose*), charakteryzując każdą z nich za pomocą najbardziej typowych objawów. Wśród czynności samobójczych wyodrębnia dwie typowe kategorie: tzw. „samobójstwo gwałtowne” (*der harte Selbstmord*) oraz „samobójstwo łagodne” (*der weiche Selbstmord*) w zależności od środków, jakimi ludzie zwykli pozbawiać się życia albo przynajmniej podejmować odpowiednie próby.

Zasadniczą treść książki stanowią analizy najważniejszych rodzajów czynników warunkujących pojawienie się depresji i idącego w ślad za nią samobójczego zagrożenia człowieka. Każdemu z tych rodzajów poświęcony został jeden z ośmiu kolejnych rozdziałów. Dla zorientowania się w toku myśli autora wystarczy wymienić je w przyjętym przez niego porządku. Omawia więc najpierw związek między depresją a określonymi cechami osobowości człowieka (np. zamiłowaniem do porządku i skrupulatną dokładnością), następnie zaś rozważa zależność stanów depresyjnych od takich czynników, jak poszczególne okresy ludzkiego życia (np. dzieciństwa, wieku średniego, lat 40-tych u mężczyzn, 45—50-tych u kobiet), tragiczne sytuacje życiowe (np. strata osób najbliższych, niepowodzenia w pracy, zawody miłosne), dziedziczność (zależność — zdaniem autora — niewielka i trudna do ustalenia), niedobór względnie nadmiar pewnych substancji chemicznych w organizmie, zwłaszcza w mózgu (np. adrenaliny, sodu czy potasu), z czym łączy się możliwość leczenia, a przynajmniej łagodzenia stanów depresyjnych za pomocą

środków zarówno farmakologicznych, jak i psychologicznych (np. „telefon zaufania”) i zapobiegania tą drogą samobójstwom. Oprócz tego autor omawia jeszcze społeczne aspekty samobójstwa (ten rodzaj jest najstarszy), w końcowych zaś wywodach podejmuje próbę jego psychologicznego wyjaśnienia. Samobójstwo w jego przekonaniu sprowadza się do fundamentalnej postawy agresji. Jest to jednak agresja dokonywana zawsze w stanie niepełnej świadomości, w afekcie, a przeto samobójstwo nie podpada pod oceny moralne i — konsekwentnie — nie może stanowić przedmiotu normatywnych rozważań etyki. W sprawie samobójstwa wypowiadać się może tylko nauka, psychiatria i medycyna, których zadaniem jest znaleźć środki i metody, aby tkwiącą w człowieku agresywność przekształcić w twórczą siłę jego osobowości.

Całość na ogół bardzo interesujących wywodów Pohlmeiera opiera się jednak na tezie, że samobójstwo dokonuje się zawsze na gruncie i w związku z określoną postacią psychopatologicznego stanu depresji. Tymczasem we współczesnej psychologii utrzymuje się pogląd, że tylko pewien (co prawda znaczny, bo w granicach 30—50%) procent samobójców zdradza objawy choroby psychicznej i związanej z tym niepełności. Jakimi zatem racjami dysponuje Pohlmeier, że czuje się uprawniony do zajęcia przeciwnego i tak radykalnego stanowiska?

Mimo fundamentalnego znaczenia tego zagadnienia autor nie poświęcił mu należytej uwagi. Jedyne na s. 20—21 komentując przeciwstawne sobie zdanie wysuwa twierdzenie, że nawet samobójstwa pozornie „nie-depresyjne” zostały spełnione „w momencie depresji” (*im Augenblick einer Depression*), ponieważ takie momenty zachodzą znacznie częściej, aniżeli język i liczby mogą to wyrazić. Pomijając fakt, że twierdzenie to nie zostało w żaden sposób udokumentowane, autor nie spostrzega, że wbrew elementarnym wymogom ścisłości naukowej rozciąga w nim pojęcie depresji, rozumianej zasadniczo jako stan psychopatologiczny, na wszystkie przypadki chwilowego załamania się normalnych nawet osób, ponadto w sposób najzupełniej arbitralny zaprzecza wszelkiej możliwości działania przynajmniej częściowo poczytalnego w tego rodzaju sytuacjach. Stawia to pod znakiem zapytania nie tylko centralną tezę rozprawy Pohlmeiera, ale również jej wyłącznie „krytyczno-informacyjny” charakter. W rzeczywistości reprezentuje ona pewne, w historii problemu samobójstwa dobrze znane stanowisko. Jest to stanowisko deterministycznego naturalizmu, bardzo rozpowszechnione w XIX w., dziś również mające swych epigonów, do których zalicza się między innymi również autor rozprawy.

Ks. Tadeusz Ślipko SJ, Warszawa-Kraków

Jérôme KOTSONIS, *Problèmes de l'Économie ecclésiastique*, przekł. Pierre Dumont OSB, Gembloux 1971, Éditions J. Duculot, s. 218 (*Recherches et Synthèses. Section de Dogme*, t. 2).

Książka stanowi pierwszą z zapowiedzianych w wydawnictwie pozycji, które mają się ukazać na temat teologii i prawa kanonicznego Kościoła prawosławnego. Celem tych publikacji jest poszerzenie znajomości prawosławia i pogłębienie dialogu międzywyznaniowego. Dziełko prezentowane, które w oryginale greckim ukazało się w Atenach w 1957, świadczy o powadze inicjatywy. Autorem jest były profesor prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym uniwersytetu w Salonikach, obecny arcybiskup Aten i całej Grecji. Wiele wskazuje na troskę, aby wydanie tej pozycji było krokiem służącym ekumenicznemu zbliżeniu: uprzejmy list Św. Synodu Grecji zezwalający na druk, serdeczna przedmowa arcybiskupa Hieronima napisana do wydania francuskiego, staranne tłumaczenie francuskie dokonane przez